

Toliko za poskus. Če se moja znajdba vspeši, bi nam veliko zlahniga bombaža ta rastlina donesti utegnila; — če pa nič ni, naj pa tudi moja skerb in čast rakam žvižgat gré.

J. M.

Kako naj se obris za stavljenje nove hiše napravi.

Kader se je kdo bil namenil, novo hišo si sozidati, ter si je kraj odločil, na katerim jo hoče postaviti, naj si poprej načert ali obris (Entwurf) napravi, po katerim stanišče zidati želi.

Zategadel naj premisli pred, koliko izb, kamer, hlevov itd. mu je treba; po tem naj vzame polo beliga močniga papirja, ter naj s svinčnikom narisa — iz začetka le s prosto roko in le s črticami — načert ali obris prihodnje hiše, kakoršne potrebuje in jo napraviti misli.

Na tem načertu se zaznamijo le na debelo hišne zidovja, da se vidi, kako dolga in široka bode hiša, kje duri in okna, kje izbe in kuhinja itd. O tem narisu se tako dolgo prenareja in popravlja, da postane načert hiše tak, kakoršniga gospodar želi *).

Pri tem delu se mora gledati:

1. Na lego hiše, to je, kam da naj bo obrnjena, proti jutru ali večeru, proti severju ali proti jugu. Želeti bi bilo, in zdravju bi jako koristilo, ako bi vsaka hiša tako stala, da bi juterno sonce jo obsijalo, naj bi ji pa tudi poldnevna obsončja ne pomanjkovalo!

Znotraj naj se pa izbe, u katerih se dela, sobe in spavnice na sončno stran napravijo; — nasproti shodi ali mostovži, stopnjice, kuhinja, čumnate (kamre), kleti, straniša naj se napravijo na severni, to je, na senčni strani (na osonju).

2. Kar velikost stanic zadene, naj se izbe, kjer se po dnevu dela, in sploh tiste staniša, kjer biva veliko ljudi vkup, na priliko šolske izbe, ne naredijo premajhne. Prebivališča in spavnice, ako hočejo zdrave biti, ne smejo manjši, ko 15 čevljev dolge, 12 čevljev široke in 9 čevljev visoke biti.

3. Kar scer obliko (Form) hiše dotika, je hiša četverovoglata skoraj vselej nar bolj prikladna; izbe u njej pa ne smejo biti štirjaške (kvadratne), temoč še enkrat tako dolge, kakor široke. Za poslopje sploh je pa oblika četverovoglina (kvadrata) u več ozirih hasnovita, posebno tudi zategadel, ker taka nar manj zidovja potrebuje.

4. Okna in duri. Dobí hiša le ene vrata na zunej, naj se tiste v sredi hišniga lica napravijo.

Kar okna in vrata znotrej vtíče, se mora na to gledati, da se u hiši, kolikor se izpeljati dá, stene pridobijo, kamor se postelje, mize, omare itd. postaviti ali nasloniti zamorejo; torej naj se ne naredí preveč okinj in vrat, scer je hiša tičnici podobna. Obilnost okinj je tudi uzrok, da po tacih staniših je večin prepíh, in da protín in sijavica (Rheumatismus) prebivavcam vedno nagajata.

Okna in vrata naj se ne prevelike, ne premajhne naredé. Velikost okinj in vrat se sploh ravná deloma po velikosti staniš, deloma po tem, da se rečí, ktere so u staniših potrebne, lahko noter in vún prinesó. Vsake vrata pa naj bodo nar manj 2½ čevlja široke, in 6½ čevljev visoke. Okna naj bodo razmerno napravljene, enake visokosti, in

tako velike, da notranji prostor dostojno bo razsvetljen, torej naj bodo saj 2 čevlja in 8 pavcov široke, pa dvakrat tako visoke.

Ako se preveč okinj naredí, škodje to tudi terpežnosti poslopja, uzročí več stroškov, in večidel ni lepo viditi memogredočim. Poleg hišnih voglov se ne smejo ne okna, ne vrata narediti, ker vogli potem oslabijo in pojemajo.

(Konec sledi.)

O slovenskem jeziku.

Za slovanske jezikoslovce in sploh za slovausko književnost neprecenljivo delo našega preslavnega dr. Miklošiča pod naslovom: „Vergleichende lautlehre der slavischen sprachen“, nam je te dni v roke prišlo.

V pretres te knjige se spuščati bi bilo nepotrebno, ker nam je pisatelj sam, kakor tudi dunajska akademija učenosti porok za izverstnost, ki je omenjenemu delu venec slave podala.

Ker pa v vvodu sloveče knjige najdemo marsiktero zlato zernice zastran slovenskega jezika, povzamemo iz njega nektere verstice. Gosp. pisatelj pravi, da po starem cerkvenem jeziku sledí zvukoslovje slovanskih jezikov in sicer staro- in novoslovenskega, bulgarskega, serbskega, rusinskega in ruškega, českega, poljskega, zgornjo- in spodnjolužiškega, ker je cerkveni jezik, akoravno ne izvirajo vsi slavenski jeziki iz njega, vendar le naj starši, in ker so v njem pravíla za vse slavenske jezike. Imenuje pa gosp. pisatelj ti jezik po narodu, ki ga je govoril, slovenski, in da se ne zmeša z današnjim slovenskim, mu pravi staroslovenski. Napaka je — pravi dalje — ga imenovati staroslovanskega, ker to zmoto podpera, kakor da bi bil ti jezik oče vsih slovanskih jezikov. Novoslovenski jezik, omeni pisatelj, je bil nekda j veliko bolj razširjen, kakor je sedaj, in ima v tako imenovanih freisinških ostanjkih neprecenljiv spominek visoke starosti, in ne obseže le jezik današnjih Slovencev, ampak tudi jezik prebivavcev Varazdinske, Zagrebške in Kriške županije, kjer je pa po razširjenju serbskega jezika posebno v mestih mnogo svojega značaja zgubil. Vendar je jezik v imenovanih županijah še bližej slovenskemu kakor serbskemu; zavolj tega menda ni napčno, „ako tako imenovani horvaški jezik, kterega Habelič v 17. stoletju še slovenskega imenuje, in ravno tako brez dvombe slovenski jezik, kterega prebivavci Zaladske županije govore, v preiskovanju s slovenskim zvežem“.

Slovanski popotnik.

Spisuje Fr. Cegnar.

* Vážni slovár, ki zapopade pravoslovske in politične besede z obilim številom družih besed, in se na Dunaji tiska pod naslovom „Juridisch-politische Terminologie“ je v horvaško-serbskem (z latinico in cirilico) in slovenskem jeziku do pismenke V (v 33 polah) že gotov; zna biti, da bo ob novem letu že vés dodelan. Ministerstvo daje to terminologio v vsih slovanskih jezicích natiskovati, ki so jo sostavili zvedeni jezikoslovci vsih slovanskih narečij. Nemški besedi je namreč pridjana slovanska, tako, da je slovár nemško-slovanski. Velike hvale vredna misel je bila, da je horvaški, serbski in slovenski slovár edína knjiga, koristna tedaj na več strani. Da bi bilo slavno delo kmalo gotovo!

* Med dosihmal izdanimi knjigami marljivega slovenskega društva sv. Mohora bo menda tretja, to je, „šola vesela lepega petja“ potrebam sedanjega

*) Ako gospodar, ki hoče hišo staviti, ob načertanju obrisa ima per rokah prijatla, ki nekoliko risati zna, se vé da obris bode lepši in bolj popolnoma. Pis.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj X.

V sredo 3. novembra (poznojesna) 1852.

List 88.

Orca in ternjev germ.

Basen.

Stresali so oblaki
Dež, točo, s treskam vmés,
Viharjev silni vlaki
Gonili hrup in plés,
Ko zgubljena ovčica
Pretéka plaha gaj,
Iskaje okrog srotica
Si kak zavétja kraj.
»Pod mano tu ostani,
— Ji reče zvito tern —
»Neviht in plohe brani
Te moj košati germ«,
Se koj nadloge polna
Ovčica v germ podá,
Pa kodrasta nje volna
Se v ternje zamotá. —
Ko huda ura jenja,
Hvaležna če odit';
Al germ se je oklenja
Je noče preč pustit'.
»Od mene iti proste
Popred te ne pustim,
Da tvoje volne goste,
Dovolj nasiten sim.«
Nič prošnja ne pomaga,
Zastonj se le solzi,
Na zadnje gola, naga,
Razpraskana zbeži. —
So bogatini taki
Ki revne vabijo:
»Ne bojte se sromaki,
Sej mi vas varjemo«;
Pa misel njih je taka:
Da nimajo za greh,
Ak revniga sromaka
Oderejo na meh.

J. W—g.

Od nabiranja sadnih pešká in košíc.

Povsod se čujejo enaki glasi, ki kličejo stare in mlade, moške in ženske: naj nabirajo sadne peske in košice. Tak klic je razglasila te dni tudi Dunajska kmetijska družba takole:

Kamor pogledamo, je še prostora dovelj za sadno drevje — ali dreves pomanjkuje zato, ker se sadne peske in košice zametujejo od tistih, ki sadje povživajo, móšt iz njega prešajo, in na več družih viž.

Da se sadniga drevja povsod dovelj zasadi, se pa potrebuje veliko zrelih pešká, in da jih eno leto za drugim sejemo. Če hočemo le en oral (joh) s peškami obsejati, potrebujemo blizo pol vagana ali 70 funtov hruševih in jabelčnih pešk, blizo 4 vagane (mecne) pa češnjevih in češpljevih ali družih košíc. Izmed vsejanih hruševih in jabelčnih pešká komaj polovica, izmed češnjevih in češ-

pljevih košíc pa desetina ali k večimu petina izrase — veliko jih pokončá potem še mraz, suša moča, zajic in človek! — deveti del jih gré še pri cepljenju pod zlo; tedaj jih le clo malo dorase.

Če tedaj tratimo in zametujemo peske, zaveramo zarod sadúnosnic, in s tem škodo delamo sami sebi in naslednikom svojim. Kaj je modri Stvarnik peske in košice zato vstvaril, da naj jih nečimerni človek z nogami teptá in gnjiti pusti?! Sramujmo se, ako smo tako kratke pameti, da ne spoznamo, da vsaka peska ima svoj namen v dobiček svetu!

Res je, da peske žlahniga sadja ne rodijo tako čverstih in rodovitih drevesc, kakor je drevje iz divjakov in iz tépk prirojeno in sploh iz tistiga sadja, iz kteriga se jabelčnik ali hrušavec dela. Ali naša skerb naj bo, da nabereмо kar koli moremo zrelih pešk vsih plemén in si tako zasadimo drevja dovelj; med tem, kar nam poprej drevja opeša iz žlahnih sadúnosnic, si zamoremo družiga iz divjakov prirediti.

Le dobre volje naj nam ne manjka, in nabiranje in spravljanje nabraniga ne bo težavno.

Hruševe in jabelčne peske naj se v odprtih žakličkih na zračnih, suhih in senčnatih krajih spravljajo, kjer miši ne morejo zraven, v veži in pod streho; nikdar pa v zakurjenih hišah ali v zapertih omarah.

Češnjeve, češpljeve in breskne košice naj se berž ko je moč denejo v vlažno zemljo ali vlažni pesek v klet (kelder) ali scer v hladen hram, da ne zgube kálne moči.

Popolnoma zrele hruševe peske so černe, jabelčne so rujave, zrele češpljeve košice se ne deržijo mesa.

Suhe peske ali peske posušeniga ali skuhaniga sadja niso za nobeno rabo več.

Kdor koli to bere, naj si prizadeva kakor more in vé, da se nabirajo dobre peske in košice in množí veliko dobrotljiva sadjoreja!

Kako naj se obris za stavljenje nove hiše napravi.

(Konec.)

5. Stopnice (štenge) naj se izpeljejo od kleti do dil ene čez druge, in scer znotrej hiše. Stopnje naj se naredé čez 8 pavcov visoke, pa ne pod 8 pavcov široke.

6. Mostovži pri hiši so tudi potrebni. Od mostovža naj se pride do vsake izbe in na stopnice. Biti morajo široki in prostorni, da se vse pohiše itd. ročno po njih u izbe spravljati zamore.

Stopnice in mostovži morajo tudi tako postavljeni biti, da jim svetlobe dovelj prihaja.

7. Naprava za kurjavo naj bo u hiši, ki se iz noviga zida, pripravna sedanjimu in prihodnjimu pomanjkanju in dragini derv; torej naj se vpelejo povsod varčne ognjiša (Sparherde) in rusovske peči, o katerih so že „Novice“ govorile *).

Dimniki naj se znotrej hiše napravijo. Vsako ognjiše naj ima svoj poseben dimnik. Tako dimlaglej pobegne, ter ne nadleguje kuhinam, kar se zgodi, če je dimnik u vunanjim zidovju (Umfassungsmauer) napravljen, kjer se hitro ohladi, pa dvigniti ne more.

8. Hlevi naj se tako napravijo, da so svitli, oknja pa naj ne bojo tako postavljene, da bi svetloba živini naravnost v oči sijala, to je škodljivo očem in možganam; živini naj se klaja lahko in naglo polagati zamore; scer naj bo u njih dobro spravljena brez prepíha in tako, da se potrebna snaga vedno ohrani. U velikim kravjaku naj torej širok shod za kermo (Futtergang) u sredi se naredi, na kteriga od zgorej dol klaja se vreči zamore.

9. Skednji in žitnice se na več krajih od hiše preč zidajo: da oginj vsiga ne pokončá. Narbolj stojé na visocim suhim prostoru. Naj se močne naredé; njih zidovje naj bo debelo in terdno. Privožnja, naklada in odklada pri njih mora prilična biti. Skednji morajo nar manj 12 čevljev široki biti, in dvoje vrat imeti.

J. Š.

Postava zavoljo ognja na kmetih.

(Dalje.)

Kako se ima oginj hitro pogasiti.

Da se oginj hitro pogasiti more, je treba že popred skerbeti, da v nesreči vode, priprave za njo in ljudi za delo ne manjka. Gosposka ima tedaj gledati, da se šterne o svojim času čedijo in da se luže za napajanje živine, bajerji in drugi vodnjaki v dobrim stanu deržé.

V takih krajih, kjer je malo vode, se luže in zbirki te vode v niskih kadéh napravijo, kjer se dežnica (kapnica) skupej zbira, ali še kako drugači.

Gradovi, kloštri, farovži, fabrike, malni, fužine, kovačnice in druge hiše morajo pod streho čebre z vodo pripravljene imeti. Pa tudi druge hiše se imajo s takim polnim čebrom previditi.

V manjših vaséh pa in tam, kjer se taki čebri pod strehami ne morejo spraviti, imajo pri hišah, ktere so nar dalje od vode in šterne, taki z vodo napolnjeni čebri zraven vrat, ali kje na drugim priložnim kraju pokriti stati. Zlasti se pa to od taci vasi zastopi, ktere dalječ od vode proč ležé in s šternami previdene niso; tam bi perverski deseti hiši tak čeber z vodo napolnjen stati imel.

Tudi na cerkvah pod streho morajo čebri z vodo perpravljeni biti, da se pa v dobrim stanu ohranijo, in o pravim času z vodo napolnijo, za to imajo fajmoštri, mežnarji in cerkovni ključarji, ali kdor je scer čez cerkev postavljen, skerbeti.

Da taistikrat, kader oginj vstane, kónj na zmanjka, kteri vodo in priprave za gasiti vkup vozijo, ali scer za kako drugo potrebo pripravljeni biti morajo, so dolžni tako sosedje kakor ptuji vzniki, kteri so v vasi, svoje konje tjè postaviti. Za

*) Teh rusovskih, pri nas novih peči, ktere je slavní predsednik kmetijske družbe gosp. Terpinc prvi nam očitno nasvetoval, se dela pri nas zdaj toliko, da v enih letih, če bo ta reč tako naprej šla, ne bomo imeli družih kot rusovskih — toliko koristnih peči, ako so dobro napravljene.

Vred.

tega voljo se morajo v takih krajih, kjer se konji čez noč na gmajnah zvunaj pusté, sosedje verstiti, da vselej nekteri svoje konje za kako potrebo doma ohranijo.

Grajsine in njih gospodarske pristave, kloštri, farovži, fabrike, fužine, kovačnice in druge veči hiše imajo z vso pripravo za gasiti, to je, z lojtrami, aki, ročnimi gasivnicami, z vozmi za vodo, z več ali manj, kakor so veči ali manji, previdene biti, da v sili tako dobro sebi, kakor drugim pomagajo. Manjši hiše imajo nar manj eno lojtro, en ak, nektore škafe za vodo in eno plehasto laterno imeti.

Zraven tega imajo pak tudi soseske, če se zavoljo sromaštva ne morejo bolj previditi, vsaj eno lojtro, dva aka, nektore ročne gasivnice, in če so bolj premožne, tudi en sod ali dva za vodo na vozéh ali kolesih imeti, ki so zmiraj z vodo napolnjeni.

Kakošno pripravo za gasiti kmetiške hiše imeti imajo, bodo gosposke previdile in ukazale, vendar pak tudi kmete v nepotrebne stroške gnati ne smejo. Grajsine, kloštri, farovži in veči dvori imajo popis svojih priprav kresii naznaniti, ktere dolžnosti bo jim naročiti, kaj si še dalej napraviti imajo, in bolj primožne prigovoriti, da si veči gasivnice napravijo.

(Dalje sledí.)

Ogled nove kazenske postave

zoper hudodelstva, pregreške in prestopke.

(Dalje.)

Od dvojnega zakona.

Če oženjena ali omožena oseba z drugo osebo zakon sklene, stori hudodelstvo dvojnega zakona.

Enako hudodelstvo stori tista oseba, ktera, če je tudi sama neoženjena ali neomožena, vedoma stopi v zakon z oženjenim ali z omoženo.

Kazen tega hudodelstva je ječa od 1 do 5 let. Ako je hudodelnik osebi, s ktero je drugi zakon sklenil, svoj zakonski stan zamolčal, ga je obsoditi v težko ječo.

Od obrekovanja.

Kdor koga zavoljo hudodelstva, ktero mu podtika, pri gosposki ovadi, ali tako obdolži, da bi njegovo dolženje priložnost k gosposkinemu preiskovanju ali saj k izsledovanju zoper obdolženca dati zamoglo, je kriv hudodelstva obrekovanja.

Kazen obrekovavca je pravilno težka ječa od 1 do 5 let; taisto je pa zdaljševati do 10 let, če a) se je obrekovavec poslužil posebne zvijačnosti, da bi dolženju vero zadobil; ali je b) obdolženega v večjo nevarnost postavil; ali če je c) obrekovavec posel, domačinec ali podložin obrekovanega, ali če je urednik v svojem uradu obrekovanje doprinesel.

Od podpomoči, hudodelnikom dane.

Da se s pripomaganjem stori hudodelstvo ravno tistega plemena, ktere ga je kriv neposredni storivec, je že bilo razloženo. Pa tudi tisti, ki hudodelniku podpomoč dajé, postane v naslednjih primerlejih sam hudodelstva kriv:

Pervi primerlej. Ako kdo iz hudobije ne ubrani hudodelstva, ko bi ga bil vendar lahko ubraniti zamogel in brez nevarnosti za sebe, svojce, ali za tiste osebe, ki se pod njegovo postavno brambo. — Pri hudodelstvih velike izdaje, ogleduhvanja, brezoblastnega nabiranja in ravnanja s kakim človekom kakor s sužnikom, se ima takošno opušenje za sokrivost in se kaznuje, kakor je bilo že odločeno. Pri družih hudodelstvih naj se krivec kaznuje z ječo od 6 mescov do 1 leta; če je